

Historische Praktijk III – Bachelorpaper

BA 3, opleiding geschiedenis UGent, 2011-2012

OPZET EN AFSPRAKEN

Ter afsluiting van de drie jaar bacheloropleiding wordt aan de student Geschiedenis gevraagd een originele bachelorpaper te schrijven, waarin hij/zij bewijst een reeks algemene wetenschappelijke vaardigheden te beheersen.

In dit opleidingsonderdeel krijgen de studenten meer bepaald als opdracht een reviewartikel van maximum 10.000 woorden (excl. noten en literatuur) te schrijven, waarin over een bepaald thema een kritische bespreking van de stand van het onderzoek wordt weergegeven. Ze verrichten hiervoor in eerste instantie literatuuronderzoek. De bedoeling hierbij is tevens dat de student er in zijn/haar paper in slaagt bij wijze van besluit ook een aantal pistes aan te geven voor verder onderzoek, die eventueel aanleiding kunnen geven tot een daaropvolgende masterscriptie. Er kan in samenspraak met de begeleider ook al voor gekozen worden het resultaat van een eerste bronnenprospectie in de paper te verwerken. De paper staat in principe volledig los van de scriptie die de studenten in de eventuele masteropleiding volgend op de bachelor schrijven, maar het is vanzelfsprekend niet verboden en wellicht zelfs aangewezen in de masterscriptie een thema verder uit te werken waarvoor de in Historische Praktijk III opgebouwde literatuurbasis als vertrekpunt of ondersteuning kan dienen.

Alle begeleiders voor deze opdracht behoren tot het ZAP van de opleiding of tot het AAP/WP met doctoraat. Om een evenwichtige verdeling van het werk te verzekeren en uitgaande van de huidige personeelsbezetting en het aantal studenten in BA3, kan elke begeleider maximaal 10 studenten begeleiden. Deze begeleiding bestaat uit een vijf- à zestal collectieve tutorials, het opvragen van tussentijdse rapportages en individuele begeleiding en feedback. Daarnaast geeft de titularis van HP III bij het begin van het academiejaar een inleidende, plenaire les over het schrijven van een wetenschappelijke tekst, plagiaat etc. **Deze les vindt plaats op vrijdag 7 oktober om 8.30u in Aud. D op de Blandijn.**

De beoordeling van de studenten gebeurt op basis van enerzijds de deelname aan de door de groepsbegeleider georganiseerde tutorials en anderzijds uiteraard het reviewartikel zelf en een mondelinge presentatie hiervan tijdens de examenperiode. Van het gewicht van 10 ECTS-punten voorzien bij de beoordeling van dit opleidingsonderdeel wordt meer bepaald 1/3 toegekend door de begeleider op basis van een permanente evaluatie (aanwezigheid en participatie bij de tutorials), en 2/3 op basis van een periodieke evaluatie (de eigenlijke paper en de mondelinge voorstelling daarvan in de examenperiode). De tekst wordt gelezen en beoordeeld door twee lezers: de begeleider en een commissaris die zich aanmeldt uit de bredere groep van het wetenschappelijk personeel van de opleiding. De resultaten behaald voor de bachelorpaper dienen geïnterpreteerd te worden als een niet-bindend studieadvies met het oog op het al dan niet aanvatten van een masteropleiding. Doorslaggevend om te kunnen slagen voor dit onderdeel zijn bovendien de 2/3 quotering die aan de eigenlijke paper worden toegekend. Wie met andere woorden 'mathematisch'

geslaagd is dankzij een goede score voor de permanente evaluatie, maar niet geslaagd is voor het eindproduct van deze oefening, zal geen slaagcijfer toegekend krijgen.

De studenten kunnen hun keuze van begeleider en onderwerp maken vanaf maandag 10 oktober om 8.00 uur. Ze kunnen zich daartoe in Minerva bij een groep naar keuze aanmelden (zie 'Groepen'). Het aantal plaatsen per onderwerp is strikt beperkt tot 10, de toekenning gebeurt op basis van het principe dat wie zich het eerst aanmeldt eerder in aanmerking komt. De uiterste datum waarop nog kan worden ingeschreven is 15 oktober (tot 24.00 uur). Een begeleider zoeken buiten deze lijst is niet toegelaten.

Studenten die vorig jaar al ingeschreven waren voor dit opleidingsonderdeel maar niet geslaagd waren, dienen zich net als de anderen opnieuw in te schrijven. Dat zij opnieuw een plaats vinden in de groep van hun begeleider van vorig academiejaar kan m.a.w. niet worden verzekerd. Bovendien dienen zij opnieuw de tutorialreeks te volgen. Er worden met andere woorden geen deelvrijstellingen verleend.

Hierna volgt de lijst van 22 voorstellen zoals die door de begeleiders zijn meegedeeld. Wie meer informatie wil kan zich wenden tot de begeleider van zijn/haar keuze. De volgorde is alfabetisch, volgens de naam van de begeleiders die zich hebben aangemeld. Zoals men kan vaststellen weerspiegelen de thema's de diversiteit inzake periode en thematiek zoals die zich in de schoot van de Opleiding heeft ontwikkeld.

Van de **Erasmusstudenten** die voor een semester of een jaar weg zijn uit Gent, wordt verwacht dat zij vanuit het buitenland hun onderzoek opstarten en via email participeren in het tutorialwerk. Dit vereist natuurlijk een weldoordachte keuze van hun onderwerp (waarover ook in de bibliotheken van hun gaststad voldoende literatuur terug te vinden moet zijn). Vandaar dat zij best tijdig informeren bij hun geprefereerde begeleider of die voor het buitenland haalbare thema's kan aanbieden. Gezien hun uitzonderlijke situatie krijgen Erasmusstudenten ook een voorinschrijvingsrecht. Hiertoe dienen zij vóór **8 oktober** een akkoord te hebben bereikt met een begeleider. In dat geval gebeurt de voorinschrijving **via de begeleider** die daartoe contact opneemt met de titularis van dit opleidingsonderdeel. Elke begeleider kan met andere woorden ook zelf bepalen hoeveel erasmusstudenten hij/zij via voorinschrijving toelaat.

Aangezien het mondelinge examen volwaardig deel uitmaakt van de evaluatie, dienen ook Erasmusstudenten zich hiervoor aan te bieden. Indien zij zich hiervoor in eerste zitting niet naar Gent kunnen of wensen te begeven (dit examen kan voor hen overigens helemaal aan het einde van de zitting worden voorzien) leggen zij dit examen gewoon af in de tweede zitting. Begeleiders kunnen in dat geval wel ruim op voorhand (bij voorkeur al tijdens de eerste zitting) feedback geven bij een voorlopige versie van de paper om verrassingen in tweede zitting te vermijden.

Veel succes toegewenst, namens de opleiding Geschiedenis,

Prof. dr. Jeroen Deploige, titularis

BEGELEIDERS EN THEMATA

Koen Aerts - *De Tweede Wereldoorlog en de dynamiek van de herinnering*

Al meer dan 65 jaar wordt de episode van de Tweede Wereldoorlog herdacht, herinnerd en herschreven. De oorlog is in velerlei opzichten een dynamisch erfgoed. Elk land houdt er een eigen herinneringscultuur op na die op haar beurt binnen de grenzen weer allesbehalve eenduidig en statisch is. De publieke herinnering bestaat uit verschillende lagen die elkaar in contrast versterken, contesteren of simpelweg negeren. Waar nu eens het optreden van het verzet in leven wordt gehouden, focust men elders op de ervaring van de collaboratie, de naoorlogse zuivering, de luchtbombardementen, de joden-vervolging, het dagelijks leven, het wedervaren van prominente figuren, de rol van bepaalde legereenheden, enzovoort. Elke collectieve identiteit werkt aan een eigen collectief geheugen én vice versa. Inhoudelijk en vormelijk is de verbeelding en betekenisverlening van die geschiedenis onderhevig aan verschuivingen. Met aandacht voor deze dynamiek en de wijze waarop ze onderwerp is van een al dan niet manifeste politiek van in- en uitsluiting is het de bedoeling dat de studenten op basis van reeds bestaande literatuur de publieke herinnering van (een aspect van) de oorlog analyseren.

Belangrijke vragen die polsen naar de wijze waarop elke verbeelding van het verleden verankerd zit in een breder en dynamisch maatschappelijk, historiografisch en politiek debat luiden: Wie verbeelde op welke wijze dat verleden? Waarom en wanneer was die verbeelding dominant, of net niet? Werd ze gecontesteerd? Wanneer, waarom en hoe kwam de verwetenschappelijking tot stand? Is het eventueel mogelijk een fasering aan te brengen in de evolutie van de publieke herinnering? Op voorwaarde dat er voldoende literatuur voorhanden is, en mits overleg, kunnen studenten hun onderwerp zelf bepalen. Hoewel klassiekers zoals de publieke herinnering van de collaboratie (algemeen), verzet (algemeen) en repressie (algemeen) in België worden uitgesloten, is het aantal interessante onderwerpen onbepaald. Bijvoorbeeld: de bevrijding (België, Nederland, Frankrijk), de collaboratie – een aspect ervan (bijvoorbeeld oostfrontstrijders) – of de Tweede Wereldoorlog in het algemeen (Oostkantons, Elzas), joden-vervolging (België, Nederland, Frankrijk,...), Philippe Pétain (Frankrijk), Charles de Gaulle (Frankrijk), luchtbombardementen (Groot-Brittannië, Duitsland,...), Winston Churchill (Groot-Brittannië), Anton Mussert (Nederland), de bestraffing van de collaboratie (Frankrijk, Nederland), het verzet (Nederland, Frankrijk), enzovoort. Wie de taal machtig is, kan een vergelijkbare oefening maken voor de Scandinavische landen, Italië of Oost-Europa.

Inge Brinkman - *Contemporaine Geschiedenis van Afrika*

Deze groep richt zich op de contemporaine geschiedenis van Afrika, vanaf de 19e eeuw tot heden. Je kunt een willekeurig jouw interessierend onderwerp uit de Afrikaanse geschiedenis kiezen. Ook de methodologische en theoretische invalshoek staan vrij, mits een historische invalshoek. De lijst suggesties hieronder is dan ook niet bindend. De nadruk in de begeleiding zal liggen op het afbakenen van het onderwerp; het formuleren van een heldere vraagstelling; en het ontwikkelen van een theoretisch en methodologisch kader, dan wel het herkennen en bestuderen van dergelijke kaders door verschillende auteurs. De begeleiding zal geconcentreerd zijn rond het 1e semester. Er is geen inschrijvingsbeperking op het aantal studenten dat alleen in het tweede semester 'op Erasmus' gaat. Voor studenten die in het eerste semester of het hele jaar 'op Erasmus' gaan geldt een maximum van twee studenten die zich per voorinschrijving aan kunnen melden.

Volkjes en stammetjes. In de algemene Europese perceptie kennen de Afrikanen geen naties en staten, maar louter stammen. Afrikanisten stellen het verschil tussen stam en natie in vraag en weten bovendien al lang dat Afrika wel degelijk staatsvormen kende in de pre-koloniale periode, maar diezelfde Afrikanisten zijn sinds lang in debat over het ontstaan van Afrikaanse 'stammen' en etnische groepen. Volgens veel historici en antropologen zijn die 'stammen' of etnische groepen juist koloniale creaties die in de pre-koloniale periode niet bestonden. Anderen beweren dat Afrikanen al langer in etnische groepen zijn

georganiseerd en dat veel nu bestaande etnische groepen terug gaan op de pre-koloniale periode. Wat is een stam eigenlijk? Schrijf een review over het debat over etniciteit in Afrika, of over de pre-koloniale staat in Afrika.

De koloniale periode. De koloniale periode wordt -terecht of onterecht -nog altijd gezien als het scharnierpunt van de Afrikaanse geschiedenis. Het leeuwendeel van de historische studies van het continent gaat naar de koloniale periode, deels omdat de bronnen hiervoor zo makkelijk toegankelijk en interpreteerbaar zijn, deels omdat deze periode ook een Europese geschiedenis is, en de Afrikaanse geschiedenis wordt nog altijd grotendeels in Europa en de VS geschreven. Schrijf een review artikel over een koloniaal onderwerp.

Beschaving en ontwikkeling. De Europese koloniale expansie werd deels gerechtvaardigd als beschavingsmissie: de slavenhandel en slavernij zouden worden afgeschaft, Afrikaanse 'heidenen' zouden worden bekeerd tot het Christendom om hun eeuwige ziel te redden, en zij zouden worden 'ontwikkeld' door scholing, medische zorg en arbeid. Na de onafhankelijkheid ontstaan volgens sommige auteurs 'neokoloniale' banden: Afrika zou 'ontwikkeld' worden op economisch vlak, maar vooral ten profijt van Europese bedrijven en consumenten. Klopt dit? Schrijf een review artikel over een aspect van of debat over de koloniale beschavingsmissie, over de geschiedenis van het ontwikkelingswerk, over de neokoloniale theorieën, of over het verband en de historische continuïteit tussen deze thema's.

Nationalisme in Afrika. Natuurlijk waren de nationalistische bewegingen in Afrika gericht tegen het kolonialisme. Maar behalve dat, kunnen deze bewegingen ook gezien worden in het licht van interne machtspolitiek, identiteitsvorming, processen van insluiting en uitsluiting. Hoe verhouden zich deze interne debatten tot het antikoloniale karakter van deze bewegingen?

Moderniteit en traditie in Afrika. De 19e eeuw is de eeuw der uitvindingen, en zonder veel van deze uitvindingen – zoals kinine en het machinegeweer – zou de verovering van Afrika onmogelijk zijn geweest. Er is eigenlijk geen uitvinding die niet direct in Afrika werd ingevoerd en toegepast, van dagelijkse gebruiksvoorwerpen zoals machine-geweven stoffen en confectiekleding tot en met vliegtuigen en dieselgeneratoren. Maar ook complexe 'moderne' ideeën, zoals meetbare synchrone tijd en arbeidsverdeling, speelden een grote rol in de kolonisering en modernisering van Afrika. Daarnaast kwam in delen van Afrika, zoals de Copperbelt van Katanga en Rhodesië, of de 'Gouteng' rond Johannesburg, een hoog-industriële samenleving tot stand. Daarmee is de moderne wereld in Afrika even oud als in Europa, hetgeen in tegenstelling is tot het beeld dat in Europa ontstond over het 'eeuwige en onveranderlijke' of zelfs 'achterlijke' Afrika. De arbeidsparticipatie van Afrikanen in de omgevormde koloniale economie is een redelijk bestudeerd onderwerp. Een nieuwer onderwerp van studie is het gebruik en adaptatie van 'moderne' technieken en consumptiegoederen door Afrikanen. Niet voor niets worden veel Afrikaanse economieën als 'consumptief' bestempeld: gebruiksgoederen worden niet in Afrika gemaakt, maar geïmporteerd. Dit kan variëren van gebruik op dezelfde wijze als in Europa of de VS (bijvoorbeeld het vervoer per vliegtuig) tot gebruik op geheel eigen wijze (bijvoorbeeld het gebruik van wasmachinetrommels als decoratief element in het huishouden door nomadische Wodaabe-vrouwen in Niger). Daarnaast kan adaptatie een rol spelen, zowel voor techniek (zoals het door lokale ambachtslui ombouwen van Bedford vrachtwagens tot woestijnwaardige vehikels in Soedan, of de ambachtelijke aluminiumgieterij in heel Afrika) als ideeën (zoals de vrije keuze van een huwelijkspartner onder de middenklasse, onder invloed van Braziliaanse Telenovellas op TV). Tegelijk wordt het begrip 'traditie' op allerlei manieren gebruikt om de 'eigenheid' van Afrika te benadrukken. Schrijf een review artikel over de geschiedenis van gebruiksgoederen of 'moderne' ideeën in Afrika of van de 'uitvinding' van tradities, waarbij de vraag naar de betekenis en invulling van de begrippen 'traditie' en 'moderniteit' als leidend wordt genomen.

De koloniale erfenis. Op 1 augustus 2007 hield de Franse president Nicolas Sarkozy in Dakar een toespraak over de Franse rol in de kolonisatie van Afrika en de koloniale erfenis. In het kort kwam het er op neer dat hij in naam van Frankrijk excuses gaf voor de excessen van het koloniaal bewind, maar dat Frankrijk

toch ook veel goeds had gebracht en dat Afrikanen niet zo moeten zeuren over het verleden, maar de schuld voor hun ellende vooral bij zichzelf moeten zoeken en aan de toekomst moeten bouwen. Reacties van prominente Afrikanisten zoals Achille Mbembe, en van Afrikaanse politici waren gemengd, maar overheersend afwijzend om verschillende redenen. Dit weerhield veel Afrikaanse staten er niet van om dit jaar een militaire afvaardiging te sturen voor de parade van de 14e Juli, waarmee weer eens extra de speciale band (Françafrique genaamd) tussen Frankrijk en haar voormalige koloniën tot uiting kwam. Schrijf een review van het historisch debat over de koloniale erfenis of een aspect daarvan in Frankrijk, België, Groot-Brittannië, Portugal, de Afrikaanse voormalige koloniën, of meer theoretisch en algemeen tussen historici.

50 jaar onafhankelijkheid. In 2010 viert meer dan de helft van de staten op het Afrikaanse continent, waaronder de Democratische Republiek Congo, haar vijftigjarige onafhankelijkheid van de koloniale macht die haar stichtte. Schrijf een beschrijvend analytisch essay (dus geen review artikel in dit geval) over de viering van die onafhankelijkheid binnen een Afrikaanse staat en de rol van geschiedenis en herinnering binnen die viering. Welk geschiedbeeld op de koloniale periode en de onafhankelijkheidsperiode komt uit de viering tot uiting, welke verhouding heeft de staat bewaard met de voormalige koloniale macht, welke lieu de mémoire spelen een rol in de viering, welk nationaal zelfbeeld komt tot uiting?

De postkoloniale staat. Welke ontwikkelingen maakt het Afrikaanse politieke landschap door sinds de onafhankelijkheid? Is er wel sprake van onafhankelijkheid, of zijn de bindingen met de oude koloniale machthebber te sterk om van onafhankelijkheid te spreken? Is er werkelijk sprake van 'mislukte staten' in Afrika, zoals politieke wetenschappers wel beweren over Somalië of de DRC? Waarom is er zo weinig democratie in Afrika (of juist zoveel op lokaal niveau, zoals anderen beweren)? Is het model van de natie staat werkelijk een import die mislukt is in Afrika? Waarom zijn er meer burgeroorlogen dan internationale conflicten? Waarom zijn er zoveel staatgrepen? Welke administratieve erfenis laat de koloniale staat achter en wat is daarvan de impact? En wat is de impact van de pre-koloniale Afrikaanse politieke cultuur? Veelal door de vraag om te keren en een vergelijkend perspectief te nemen (Wat is eigenlijk het doel van een staat? Wat is een natie? Wat betekent onafhankelijkheid? Was de koloniale staat dan zo machtig en efficiënt? Wanneer is er sprake van democratie en hoe lang is er democratie in Europa, en is dat een ononderbroken traditie? Hoe oud zijn de staatsstructuren in Europa?) kan een dergelijke vraag beantwoord worden. Schrijf een historische review over een politieke structuur (dictatuur, democratie, de traditionele chefs, etc.) of postkoloniale staat naar keuze.

Een geschiedenis van de honger. Op het ogenblik (laatste schatting: 19 juni 2009) schat de F.A.O. -de VN voedsel organisatie -het aantal hongerenden op aarde op 1.02 miljard mensen, ondanks goede vooruitzichten voor de graanoogsten dit jaar op het Zuidelijk halfrond (en dankzij de slechte vooruitzichten op het Noordelijk halfrond?). Op veel plaatsen in Afrika, zoals de Sahellanden, is de voedselcrisis veel ouder en structureel. Op andere plaatsen, zoals in Zimbabwe of Darfoer, is de hongercrisis vooral politiek van aard. Schrijf een historisch review artikel over de honger in een deel van Afrika naar keuze. Wat weegt zwaarder volgens de historici: de Afrikaanse landbouwmethoden, het klimaat, de politieke organisatie of het gebrek daaraan, of de introductie van industriële en commerciële gewassen als koffie, cacao, katoen en pinda's, die ten koste ging van de voedingsgewassen? Gebruik hiervoor ook literatuur uit de antropologie, politicologie en ontwikkelingsstudies, en de sociale geografie.

Migratie en mobiliteit. De beelden van Afrikanen die aanspoelen op de stranden van 'Fort Europa', of haar hekken bestormen in de Europese enclaves in Afrika zijn bekend. Minder bekend is dat slechts een klein deel van alle migratie van Afrikanen gericht is op Europa. Veel meer Afrikanen migreren naar bestemmingen binnen Afrika zelf, naar het Midden-Oosten, en naar Noord-Amerika. Afrika heeft zich altijd gekenmerkt door een hoge mobiliteit van haar bevolking, ondanks gebrek aan transportmiddelen. Schrijf een review artikel over de geschiedenis van mobiliteit en migratie in een deel van Afrika en voor een tijdperk naar keuze. Te denken valt aan een geschiedenis van transportmiddelen (auto's, dragers, vervoer over water); arbeidsmigratie in de koloniale periode; nomadische migratie; de Mfecane in Zuidelijk Afrika; de slavenhandel

naar de Amerika's, het Midden-Oosten, of intern in Afrika; en natuurlijk de recente migratiestromen naar Europa, Amerika en het Midden-Oosten. Een review over het historisch debat over de blijvende Afrikaanse invloed in de Afrikaanse diaspora's is ook mogelijk.

Netwerken en communicatie. Vroeger werd een gemeenschap gezien als een groep mensen die in één gebied wonen. Met de opkomst van 'transnationale studies' is er steeds meer aandacht voor niet-geografisch gebonden gemeenschappen. Meestal wordt dit echter in een kader geplaatst van recente processen van 'globalisering'. Recent onderzoek wijst uit dat netwerken die berusten op communicatie al veel langer een rol spelen in veel Afrikaanse culturen.

Religie in Afrika. Volgens Leopold Sédar Senghor, stichter van de Négritude beweging en eerste President van Senegal, is het enige grote onderscheid tussen Afrikaanse en Europese culturen de diepe verankering van religie in Afrikaanse samenlevingen. Hij zou gelijk gehad kunnen hebben. Religie is een integraal deel van de Afrikaanse samenleving op een wijze die in het seculiere Noord Europa niet meer voor te stellen is, of het nu gaat om Christendom, Islam of lokale godsdiensten. Schrijf een review paper over een religie, religieuze groepering of – praktijk naar keuze.

Wim Broekaert - *Voedsel in het Romeinse imperium*

Het is moeilijk een aspect van het menselijke bestaan te bedenken waarop voeding geen impact heeft. Een bioloog beschouwt het als een bepalende factor in de groei van het organisme; een econoom heeft aandacht voor de productie en distributie van voedingsmiddelen; een cultuurhistoricus kan consumptiepatronen gebruiken als indicator van elitecultuur en culturele integratie; een demograaf bestudeert voedsel als mogelijke verklaring van bevolkingsexpansie of –reductie. Voeding en voedsel in het Romeinse imperium is dan ook een bijzonder breed onderwerp. Afhankelijk van persoonlijke interesses kan na overleg een keuze gemaakt worden uit een breed gamma van onderwerpen. Mogelijke onderzoeksthema's omvatten:

- De productie van of handel in een bepaald type voedsel: bv. een studie van voedseltransporten a.d.h.v. de cargo's van scheepswrakken.
- Consumptiepatronen bij een bepaald segment van de bevolking: bv. een vergelijking van het voedsel van garnizoenssoldaten in de legerkampen van Britannia en Egypte.
- Voedsel als element van integratie: bv. een onderzoek naar de verspreiding van Italische wijnen in de provincies en wijnen uit de provincies in Italië.
- Eten en drinken in de tabernae.
- Hongersnood en mogelijke oplossingen.
- Menu's op luxediners en de herkomst van de ingrediënten.

Julie Carlier m.m.v. Philippe De Wolf en Stefan Meysman - *Van 'malestream' geschiedenis naar een geschiedenis van 'masculinities': constructies van mannelijkheid van de Oudheid tot heden*

Tot voor kort waren mannen en mannelijkheid tezelfdertijd alomtegenwoordig en afwezig in de historiografie. De traditionele, 'mainstream' geschiedenis betrof immers uitsluitend de politieke, culturele, sociale, economische en militaire activiteiten van mannen. De 'linguistic turn' en de introductie van het genderparadigma maakten een einde aan deze 'malestream' geschiedenis: mannelijkheid is niet langer de onzichtbare universele norm. Toch bleven gender studies en gendergeschiedenis lange tijd synoniem voor vrouwenstudies en vrouwengeschiedenis, en bleef mannelijkheid als dusdanig nog steeds onderbelicht. In de voorbije twee decennia heeft de subdiscipline van de 'masculinity studies' echter ook opgang gemaakt in de historiografie en intussen is de 'history of masculinities' uitgegroeid tot een bloeiend en veelbelovend nieuw onderzoeksveld, waarin mannelijkheid als historische categorie centraal staat.

In een aantal inleidende tutorials gaan we in op de definitie van gender als categorie voor historisch onderzoek en behandelen we enkele specifieke theoretische inzichten uit de 'masculinity studies' – in het bijzonder het invloedrijke concept 'hegemonic masculinity' van R.W. Connell. Aan de hand van specifieke casestudies zullen we vervolgens de constructies van mannelijkheid in het verleden onderzoeken: de veranderende definities en betekenissen van mannelijkheid in verschillende historische, geografische, culturele en nationale contexten. Mogelijke onderwerpen zijn ondermeer: het mannelijke lichaam, (hetero/homo)seksualiteit, erecodes, militaire of martiale mannelijkheid (bv. het duel), mannelijkheid in oorlog (bv. WO I en WO II), burgerschap, arbeid (bv. professionele mannelijkheid, klasse), onderwijs, religie (bv. katholieke mannelijkheid), koloniale mannelijkheden, culturele praktijken (bv. sport, mode, voeding),... . Deze en andere thema's kunnen voor één historische periode behandeld worden of in een vergelijking doorheen de tijd, voor één land/regio of in een internationale comparatieve studie.

Els De Paermentier - *Vrouw en gender in Europa tijdens de middeleeuwen*

De laatste decennia hebben vrouwenstudies in het algemeen, en onderzoek naar vrouwen tijdens de middeleeuwen in het bijzonder, aan belangstelling gewonnen. Als antwoord op de middeleeuwse monolithische antifeministische maatschappijvisie op vrouwen (cf. Duby) hebben talrijke studies intussen aangetoond dat vrouwen wel degelijk op uiteenlopende terreinen actief deelnamen aan de middeleeuwse samenleving. De tutorials rond dit werkthema stellen zich tot doel aan de hand van een aantal overzichtswerken samen met de studenten te reflecteren en te debatteren over de rol van vrouwen binnen de middeleeuwse patriarchale samenleving, en over de opportuniteiten en beperkingen waarmee zij werden geconfronteerd. Tijdens de eerste bijeenkomsten wordt duiding gegeven bij de begrippen 'gender', 'genderidentiteit' en 'patriarchie' en wordt stilgestaan bij het historiografische debat rond de positie van vrouwen in de middeleeuwse samenleving. Verder wordt toegelicht hoe gender als volwaardige analysecategorie voor historisch onderzoek over de middeleeuwen kan worden gehanteerd, en welke interdisciplinaire methoden daarbij bruikbaar zijn. Nadien wordt van de studenten verwacht dat zij zelfstandig een literatuurstudie verrichten over een zelfgekozen deelaspect van dit thema en daarbij aandacht hebben voor een internationaal comparatief perspectief.

Mogelijke onderzoeksthema's voor een bachelorpaper kunnen zijn:

- vrouw en politiek (o.a. vrouwelijke heersersessen, problematiek van erfopvolging, aspecten van machtsuitoefening en -beperking, perceptie door de onderdanen)
- vrouw en economie (o.a. handels- en commerciële activiteiten, eigendomsbezittingen)
- vrouw en religie (o.a. monastieke en semi-religieuze vrouwengemeenschappen, vrouwen en mystiek, motivaties tot intrede)
- vrouw en verschriftelijking (o.a. vrouwelijke auteurs, kopiisten)
- middeleeuwse perceptie van vrouwen en hun lichaam (o.a. verering en/of verachting)
- rol van vrouwen binnen het middeleeuwse huwelijk (o.a. vrouwen als pasmunt voor geopolitieke allianties, rol van het moederschap)
- alleenstaande vrouwen (o.a. weduwen, ongehuwden)
- vrouwen op de rand van de middeleeuwse maatschappij (o.a. prostitutie)
- vrouwelijke intellectuelen
- geweldpleging op/door vrouwen

Jeroen Deploige – *Conflict en conflictbeheersing tijdens de volle middeleeuwen. Historisch-antropologische benaderingen*

Vandaag de dag beschouwen wij in onze Westerse wereld ‘vrede’ en ‘conflictloosheid’ als vanzelfsprekende maatschappelijke situaties die weliswaar verstoord kunnen worden door opstoten van oorlog, van geweld, van terreur... In de volle middeleeuwen, die soms wel eens overtrokken worden omschreven als de periode van de feodale anarchie, lag dat wel enigszins anders. Toen ervoer men spanning en conflict als vanzelfsprekend en werden tegenstellingen meer dan nu bewust uitvergroot ter ondersteuning van de eigen identiteit. Het zoeken naar een maatschappelijk *modus vivendi* was in deze periode dan ook vooral gebaseerd op het beheersbaar houden van voortdurend en latent aanwezige conflicten. Conflictbeheersing kon toen ook veel minder terugvallen op formele bestuurlijke instellingen dan op sociale en religieuze praktijken gebaseerd op gewoonte en traditie.

Het conflictbeheer in de volle middeleeuwen heeft de laatste tientallen jaren tot heel wat onderzoek geleid, waarin zowel cultuur-en mentaliteitshistorische, sociaalhistorische als rechtshistorische inzichten zijn gegeneerd. De aandacht is daarbij uitgegaan naar sociale mechanismen als *gift giving*, compromis-vorming, de inschakeling van emoties etc. in het onderhouden van sociale relaties en het ontwikkelen van machtsevenwichten. Het spreekt voor zich dat men in deze onderzoekstraditie ook bij uitstek interdisciplinair te werk is gegaan en dat vooral de culturele antropologie en de sociale psychologie heel wat extra inzichten hebben opgeleverd.

Vertrekkend vanuit de gezamenlijke lectuur van enkele toonaangevende artikelen (van o.m. S. White, P. Geary, B. Rosenwein en A.J. Bijsterveld) en na overleg tussen docent en student zullen papers geschreven kunnen worden die op basis van de bestaande literatuur een specifiek aspect van deze globale problematiek onderzoeken.

Thema's voor papers kunnen zijn :

- conflicten tussen concurrerende religieuze instellingen
- de communale beweging in de late 11de en vroege 12de eeuw
- de godsvredebeweging
- de inschakeling van heiligenreliken in de middeleeuwse conflictbeheersing
- de opkomst van de ridderschap
- de rol van de dodenherdenking in de relaties tussen geestelijkheid en lekenwereld
- gender en emotie in conflictsituaties
- gender en autoriteit
- intellectuele conflicten (klooster vs kathedraalschool)
- religieuze intolerantie in de 11de en 12de eeuw
- spirituele wapens in conflicten (visioenen, demonen, betovering, vervloeking...)
- vetevoering
- vrouwen als bemiddelaressen

Isabelle Devos – *Single, maar niet alleen? Vrijgezelle mannen en vrouwen in het verleden*

Het vrijgezellenbestaan wordt vandaag vaak voorgesteld als een nieuwe, aantrekkelijke en sterk groeiende levensstijl. Uit de volkstellingen blijkt dat momenteel 15 à 18 procent van de Belgen alleenstaand zijn; in de jaren 1980 was dat minder dan de helft (NIS, 2008). Nochtans waren singles een typisch fenomeen van de laat-middeleeuwse en vroegmoderne maatschappij, vooral in de steden. Schattingen duiden aan dat tijdens de zeventiende eeuw een derde tot de helft van de vrouwen in de Engelse steden ongehuwd waren (Froide, 2002). In Vlaanderen kwam -niettegenstaande de zgn. huwelijksplicht- gemiddeld 15 procent van de volwassen vrouwen tijdens de achttiende eeuw nooit aan een huwelijk toe (Gyssels en Van der Straeten, 1986). Ongehuwde vrouwen werden aan belangrijke economische en juridische beperkingen onderworpen, maar

velen slaagden er toch in om die barrières te doorbreken. Ook mannelijke vrijgezellen werden van heel wat gevestigde circuits uitgesloten.

Vertrekkend vanuit de gezamenlijke lectuur van enkele toonaangevende studies (Froide, Holden en Litchfield) en na overleg tussen docent en student zullen papers geschreven worden die op basis van de bestaande literatuur de structurele bijzonderheden van het vrijgezellenbestaan in het verleden bestuderen. Welke economische, sociale en culturele strategieën ontwikkelden vrijgezellen om een bestaan op te bouwen? Is er sprake van marginale posities of konden zij zich eerder vrij en onafhankelijk ontwikkelen en handelen? In hoeverre verschilden de levensomstandigheden van singles in de stad van die op het platteland?

Mogelijke invalshoeken en thema's voor papers zijn: overlevingsstrategieën van vrijgezellen, demografische kenmerken en structuren, sociale netwerken, groepsidentiteiten, percepties van vrijgezellen enz. Daarbij worden vergelijkende benaderingen sterk aangemoedigd. Zo kan gereflecteerd worden over de verschillen en gelijkenissen tussen alleenstaande vrouwen en mannen, en/of tussen verschillende subtypes van alleenstaanden (bijv. weduwen versus nooit gehuwde vrouwen). Ook periode-overschrijdende en vergelijkingen tussen verschillende regio's zijn mogelijk.

Jan Dumolyn - *Arm en rijk in de middeleeuwse stad (Vlaanderen en Brabant)*

De middeleeuwse stad stelde zichzelf ideologisch voor als een eenheidsgemeenschap waarin het algemeen belang primeerde maar werd in werkelijkheid doorsneden door diepe sociaal-economische en politiek-juridische tegenstellingen. Een kleine toplaag beheerste het maatschappelijke leven, al dan niet met de steun van de corporatieve middenklassen van ambachtsmeesters, terwijl de grote meerderheid van de bevolking vaak op de rand van het subsistentieniveau leefde.

In deze module kunnen thema's aan bod komen zoals stedelijke elitegroepen, ambachten, economische uitbuiting, sociale opstanden, armoede en armenzorg, marginaliseringsprocessen, sociale uitsluiting, prostitutie, bedelarij, criminaliteit etc. Kortom, alle schakeringen van het kleurrijke maar vaak ook bikkelharde leven in de bloeiende steden en stadjes van het graafschap Vlaanderen en het hertogdom Brabant tussen de twaalfde en de vijftiende eeuw.

Paul Janssens – *Adelsgeschiedenis*

De voorgesteld thema's hebben betrekking op de Belgische of Europese geschiedenis van de adel en van adellijke kastelen van de late Middeleeuwen tot nu. Een literatuurstudie over kastelen kan o.m. handelen over hun rol in oorlogstijd, over de evolutie van de privacy in het interieur als aanwijzing van de veranderende identiteit van de adel, over de dominantie van de adel op het platteland en de groeiende aanwezigheid van de adel in de stad, over de belangstelling voor tuin en park, enz. De studie van de adel kan zich richten op de relatie tussen de echtgenoten, de ouders en hun kinderen, de broers en zusters, op de opvoeding van de kinderen en de gevolgde studies, op het beheer van de goederen, op het huwelijksbeleid, op de regeling van erfenissen, op de vrijetijdsbesteding, op de artistieke belangstelling, op de religieuze, filosofische en politieke overtuiging, op het taalgebruik.

Voor iedere paper wordt de definitieve titel in onderling overleg vastgelegd na afloop van de eerste bijeenkomst, waarop de diverse thema's worden toegelicht.

Michael Limberger - *Financiële markten in de vroegmoderne tijd*

Financiële markten zijn sinds enkele jaren een hot topic. Zelfs mijn schoonouders – inmiddels in de tachtig - volgen de evolutie van de Griekse staatsschuld op evenals de goud- en beurskoersen. In de economie van de vroegmoderne tijd speelden financiële markten een even belangrijke rol en verdienen daarom evenveel

aandacht van de historicus. Wij hebben allemaal gehoord van de introductie van financiële instrumenten als de wisselbrief of de obligatie in de late middeleeuwen en het ontstaan van de eerste beurzen in Brugge/Antwerpen/Amsterdam en de Spaanse staatsbankroets van de zestiende eeuw. In tegenstelling tot de agrarische crisissen, de rol van de stedelijke en rurale nijverheid en de ontwikkeling van de lange-afstandshandel komen de evoluties en het functioneren van financiële markten echter nauwelijks voor in de overzichten van de economische geschiedenis, onder andere misschien door de – vermeende – complexiteit van het onderwerp. De financiële geschiedenis bestaat al lang als een subdiscipline van de economische geschiedenis; er is in de laatste jaren echter een omvangrijke literatuur rond verschillende aspecten van de financiële geschiedenis verschenen, waarbij institutionele kaders evenzeer aan bod komen als kwesties rond investeringsstrategieën en financiële intermediairs.

In deze module is het de bedoeling om de recente literatuur met betrekking tot verschillende soorten van financiële markten in de vroegmoderne tijd te bestuderen: overheidsfinanciën, zowel van centrale- als ook van stedelijke overheden, financiële circuits in commerciële centra (denk maar aan Antwerpen, Amsterdam en Londen), maar ook kleinschalige kredietcircuits in steden en op het platteland.

Inleidende literatuur: Peter Spufford, *Access to credit and capital in the commercial centres of Europe*, in Karel Davids & Jan Lucassen eds., *A miracle mirrored: the Dutch Republic in European perspective*, Cambridge, 1995, p. 303-337.

Tjamke Snijders - *Middeleeuwse gemeenschapsvorming in vergelijkend perspectief*

Een van de *golden oldies* van het onderzoek binnen de (hoog)middeleeuwse geschiedenis is de vraag naar de manier waarop gemeenschappen zich vormden. Veel van de artikelen en boeken die hierover zijn gepubliceerd, delen een uitgesproken visie op gemeenschapsvorming, waarbij één performatief aspect van het dagelijks leven wordt gerelateerd aan het verkrijgen (of onderhouden) van een collectieve identiteit. Het meest bekende voorbeeld is Brian Stock's concept van een *textual community* (1983), waarmee wordt bedoeld dat gemeenschapsleden een collectieve identiteit kunnen delen op basis van de teksten die ze lezen en de interpretaties die daaraan worden gekoppeld. De laatste decennia is het bestaan van een groot aantal soortgelijke gemeenschappen geponeerd, zoals de *emotional community* (Barbara Rosenwein) waarbij de collectieve identiteit van de gemeenschapsleden wordt verbonden aan de uiting van emoties, maar ook de *interpretative community*, de *discourse community*, de *community of memory*, de *community of violence*, enzovoorts.

In dit college verkennen we gezamenlijk de achttiende-eeuwse wortels van het denken over gemeenschapsvorming bij filosofen als Herder en Rousseau. Vertrekkend vanuit hun ideeën onderzoeken we de historiografie van gemeenschapsvorming, en vergelijken we de verschillende gemeenschappen die in de loop der jaren zijn onderscheiden binnen de middeleeuwse samenleving. Mogelijke thema's voor een paper zijn de gedetailleerde studie van één gemeenschapsvorm, of de vergelijkende benadering van gemeenschappen. Een dergelijke vergelijking kan plaatsvinden binnen uiteenlopende contexten (monastiek, volkstalig, enz.), of vanuit een specifieke vraagstelling zoals de rekrutering van gemeenschapsleden, afvalligheid, autoriteit. Een andere invalshoek is de benadering van een concreet conflict (bv. de moord op Karel de Goede, het ontstaan en uiteenvallen van ketterse groeperingen) vanuit de theoretische debatten rond gemeenschapsvorming. Ook meer theoretisch geïnspireerd onderzoek naar gemeenschapsvorming is een mogelijkheid.

Anne-Laure Van Bruaene - *Inclusie en exclusie in de vroegmoderne stad*

De steden in het vroegmoderne Europa speelden een belangrijke rol in het leven van hun inwoners. Stadsbesturen verwachtten van hun burgers een zekere mate van participatie (van het vegen van de straat tot militaire dienst) en zorgden voor een aantal sociale basisvoorzieningen (zoals armenzorg). De stedelijke

identiteit werd ondersteund door collectieve rituelen en feesten (van wijkfeesten tot religieuze processies). Dat heeft geleid tot een vrij geïdealiseerd beeld van de premoderne stad. Zo heeft de toonaangevende Amerikaanse socioloog Robert Putnam recent betoogd dat regio's met een sterke stedelijke traditie (zoals Noord-Italië en de Nederlanden) vandaag de dag een sterkere democratie kennen. Op deze stellingen is veel kritiek gekomen, ook van historici. Leven in een vroegmoderne stad was namelijk niet enkel een zaak van inclusie maar ook van exclusie. Enkel mannelijke burgers genoten politieke rechten, slechts op voorwaarde dat ze tot een erkende groep zoals de poortერი of een ambacht behoorden. Migranten hadden vaak een precaire status. De armenzorg was, zeker in tijden van economische crisis, erg restrictief.

Het spel van inclusie en exclusie werd ook op een meer subtiel manier gespeeld. Zo golden in sommige steden kledingvoorschriften naargelang de sociale groep waartoe men behoorde. De rijke iconografie uit deze periode toont voorstellingen van burgers (vb. de beroemde Hollandse schuttersstukken) die zich zelfbewust als groep presenteren maar daardoor ook impliciet anderen uitsluiten. In de vroegmoderne tijd kregen de mechanismen van insluiting en uitsluiting bovendien nog een extra dimensie doordat vele steden geconfronteerd werden met het fenomeen van religieuze diversiteit.

Er is reeds heel wat literatuur verschenen over onderwerpen als stedelijke armenzorg of stedelijke rituelen, maar hoe precies een stedelijke gemeenschap werd opgebouwd en verbeeld verdient veel meer onderzoek. Studenten die deelnemen aan deze HP3-werkgroep doen internationaal comparatief literatuuronderzoek naar stedelijke inclusie en exclusie vanuit een individueel te kiezen invalshoek. Ze kunnen reeds toewerken naar een specifieke casus (met betrekking tot de Nederlanden) die het voorwerp kan worden van een latere masterscriptie. Er kan gekozen worden tussen een sociaal-institutionele of culturele benadering.

- Sociaal-institutionele benadering: onderzoek naar instituties zoals wijken en gebuurten, parochies, ambachten en gilden, burgerwachten en naar voorzieningen zoals armen- en ziekenzorg, onderwijs, vrijwillige rechtspraak, stedelijk vermaak...

- Culturele benadering: onderzoek naar stedelijke rituelen zoals processies en optochten, naar visuele representatiestrategieën van burgers en corporaties (vb. (groeps)portretten, dragen van groepsgebonden kledij en kentekens), naar literaire beeldvorming rond bepaalde (marginale) groepen, naar stadsrepresentaties...

Bij de eerste bijeenkomst wordt een reader ter beschikking gesteld.

Jasmien Van Daele m.m.v. Carmen Van Praet - *Transnationale connecties en convergenties in sociale politiek en arbeidsverhoudingen (19e en 20e eeuw)*

Historici zijn altijd al geïnteresseerd geweest in de studie van de wortels en de ontwikkeling van sociale politiek en de hedendaagse welvaartsstaat. Dergelijk historisch onderzoek hield, tot in de jaren 1990, vaak op aan nationale grenzen. Met de transnationale 'turn' in de geschiedenis worden de beperkingen van dit 'methodologisch nationalisme' aangekaart en nieuwe onderzoekspaden aangeboord. Daarbij wordt gewezen op het belang van transnationale trajecten van actoren en processen van politieke transfer en interactie die het nationale kader overstijgen. Naast het ter discussie stellen van de natiestaat als belangrijkste analyse-niveau verschuift ook de klemtoon van publieke actoren (de overheid als regulerende kracht van sociale politiek) naar niet-gouvernementele actoren of de brede *civil society* in de studie van sociale politiek, arbeidsverhoudingen en de welvaartsstaat.

In een reeks tutorials bespreken we aan de hand van enkele recente representatieve artikels deze transnationale conceptualisering van de geschiedenis van sociale politiek. Tijdens de tutorials wordt de nadruk gelegd op interdisciplinaire benaderingen (transnationale sociale geschiedenis, historische sociologie, internationale relaties, politieke wetenschappen). In de bachelorpaper kan de focus van het onderzoek op uiteenlopende aspecten liggen: internationale congressen en organisaties (ILO, OESO, Wereldbank), think

tanks en private liefdadigheidsorganisaties (bv. netwerk van Angelsaksische filantropische organisaties en humanitaire hulp), veranderingen in sociale wetgeving in groepen van landen (bv. pensioenstelselhervormingen in Latijns-Amerikaanse landen), *civil society*/ niet-gouvernementele actoren (de 'makers' van sociale politiek die rechtstreeks bij de besluitvorming zijn betrokken, werknemersorganisaties en werkgevers, in hun nationale of internationale verenigingen), de rol van expertise (b.v. recht, demografie, stedelijke planning, openbare hygiëne) en de transnationale netwerken van intellectuelen/academici/technische experts, de transfer/circulatie /wederzijdse beïnvloeding van 'modellen' of types van sociale systemen/beschermingsstelsels (bv. Europees sociaal model, Scandinavisch model, maar ook de uitwisseling tussen Westerse mogendheden en oud-kolonies in de post-koloniale context, post-communistische staten), sociale kennissystemen of de gemeenschappelijke 'taal' om aan sociale politiek te doen (b.v. statistiek, de groei van internationaal arbeidsrecht), verschuivingen in ideologie en discours in de sociale politiek, de invloed van transnationale sociale normen enz. Meer theoretische of conceptuele (bv. transnationale solidariteit) benaderingen zijn eveneens mogelijk.

Voor studenten die in het kader van Erasmus in het eerste semester of het hele jaar aan een buitenlandse universiteit studeren, geldt een maximum van twee studenten die zich per voorinschrijving kunnen aanmelden.

Steven Vanden Broecke (tweede semester: dr. Jeroen Vandommele) - Kennis en maatschappij in vroegmodern Europa

Er wordt tegenwoordig te pas en te onpas gehamerd op het 'feit' dat we in een kennismaatschappij leven. Dit begrip lijkt te refereren aan een toegenomen wetenschappelijke onderbouwing van ons denken en handelen, van onze omgang met de natuurlijke wereld en de samenleving, en aan de doordringing van wetenschap en technologie in alle aspecten van het dagelijkse leven. Vaak worden de eerste contouren van die kennismaatschappij teruggevoerd tot het vroegmoderne Europa, en worden de wetenschappelijke revolutie, de boekdrukkunst, en de politisering van experts als belangrijkste hefboomen richting kennismaatschappij geïdentificeerd. In dit seminarie zullen we ons buigen over historiografische sub-thema's in de studie van vroegmodern Europa die met deze ontwikkeling verband houden.

Steven Vanderputten - Hervormingen in de middeleeuwen - aardverschuiving of logische ontwikkeling?

Binnen de mediëvistiek wordt het woord hervormingen te pas en te onpas gebruikt als verklaring voor allerlei ontwikkelingen in het institutionele, intellectuele, religieuze en culturele veld. Recent onderzoek heeft uitgewezen dat historici daarbij gebruik maken van een slecht gedefinieerd begrippenapparaat, met andere woorden dat zij hervormingen en aanverwante termen gebruiken zonder daar een heldere definitie aan te verbinden. Dat heeft ingrijpende gevolgen, zowel voor de manier waarop we het historische fenomeen van hervormingen verklaren als voor de betekenis die we het toekennen in het analyseren van de ontwikkeling van groepen en instellingen. Dit seminarie wil die problematiek binnen de historiografie onderzoeken, en aan de hand van case-studies voor verschillende aspecten van het fenomeen hervormingen onderzoeken wat precies de gevolgen zijn van dat gebrek aan een goed gedefinieerd begrippenkader voor ons begrip van institutionele, religieuze, en andere ontwikkelingen in de middeleeuwse samenleving.

Op basis van de gezamenlijke lectuur van een aantal fundamentele artikels met betrekking tot hervormingen in de centrale en late middeleeuwen zullen er krijtlijnen getrokken worden waarbinnen de studenten zelfstandig een specifiek deelonderwerp kunnen verkennen. Tijdens de begeleide sessies zal er gewerkt worden rond de toepasbaarheid van modellen uit de verschillende menswetenschappen (o.a. de politieke wetenschappen en de antropologie). De studenten zijn vrij een voorstel in te dienen; dit kan zowel betrekking hebben op strikt institutionele aspecten van hervormingen (bijvoorbeeld m.b.t. leiderschap), maar

ook op artistieke, intellectuele, politieke en andere, alsook op de problematiek van hervormingsgezin discours in het bronnenmateriaal.

Arjan Van Dixhoorn - *Publieke opinie, publieke sfeer en civil society in het historisch onderzoek*

In de theorievorming over de noodzakelijke voorwaarden voor een goed werkende democratische maatschappij spelen de begrippen publieke opinie, publieke sfeer en civil society een cruciale rol. Die begrippen keren ook regelmatig terug in actuele debatten over bijvoorbeeld de toestand van België (het idee van de twee publieke opinies in een land), de mogelijkheden voor het opbouwen van democratieën in landen als Irak, Afghanistan of de beloftes van de Arabische Lente (en de rol van het internet in ontstaan en succes van de revolutionaire bewegingen).

Onderzoekers van de moderne civil society, publieke sfeer en publieke opinie gaan er veelal vanuit dat deze fenomenen hun wortels hebben in het Europa van na de Franse Revolutie. Zij laten zich voor die visie veelal inspireren door *De la démocratie en Amérique* (1835) van de jonge Franse aristocraat Alexis de Tocqueville. Historici van de publieke opinie, publieke sfeer en de civil society lieten zich de afgelopen decennia vooral inspireren door het vroege werk van de Duitse sociaalfilosoof Jürgen Habermas. Zijn invloedrijke studie uit 1962, in 1989 vertaald als *The Structural Transformation of the Public Sphere*, betoogde dat de moderne publieke sfeer, publieke opinie en civil society ontstonden in het Europa van de Verlichting, vooral in Frankrijk en Engeland. Ze waren nauw verbonden met de opkomst van de moderne natiestaat, de drukpers, het kapitalisme en een geletterde bourgeoisie.

Hoewel de historische interpretaties van Habermas tot veel debat hebben geleid lijken historici en sociale wetenschappers ervan uit te gaan dat de publieke opinie, de publieke sfeer en de civil society inderdaad fenomenen zijn die alleen in moderne 'westerse' landen en in specifieke omstandigheden tot bloei kunnen komen. Het is een redenering die perfect aansluit bij theorieën over de opkomst van de moderne wetenschap, de moderne staat, de moderne communicatiemiddelen en de vorming van een welvarende en geletterde middenklasse als drager van het algemeen belang dankzij de werking van de kapitalistische economie. Toch is niet iedereen overtuigd van de juistheid van deze theorie die belangrijke implicaties heeft voor de manier waarop 'het westen' naar 'de rest van de wereld' kijkt.

Uitgaande van een gezamenlijke bespreking van een aantal basisteksten zullen studenten zich richten op het kritisch bestuderen van de literatuur over de geschiedenis van de publieke opinie, de publieke sfeer en de civil society (als gerelateerde fenomenen met hun wortels in het vroegmoderne Europa). Daarbij valt te denken aan het bestuderen van de literatuur over een bepaald aspect, een bepaalde periode (van de late middeleeuwen tot de eenentwintigste eeuw), een bepaalde regio (zowel westers als niet-westers), of de historiografie van een bepaald taalgebied.

Geert Van Goethem - *Stakingen en Sociale Conflicten in de industriële en postindustriële maatschappij*

De strijd tussen kapitaal en arbeid is sinds de industriële revolutie een permanent gegeven, met een zware maatschappelijke impact. Stakingen zijn dus belangrijk, hoewel de aandacht van het historisch onderzoek de voorbije decennia relatief gering geweest is. Dit is nu aan het veranderen, met enkele belangrijke nieuwe publicaties, de oprichting van een internationale *Association on Strike and Social Conflict* en de lancering van een *peer reviewed* tijdschrift. Belgische historici zijn echter nauwelijks in het debat aanwezig, hoewel er zich een hele reeks onderzoeksthema's ontwikkelen die ook voor hen bijzonder beloftevol kunnen zijn. Het is de bedoeling om via deze HP, studenten van het derde Bachelor grondig kennis te laten maken met wat er internationaal op dit onderzoeksterrein beweegt en hen de kans te geven om een perspectief te kiezen voor de ontwikkeling van een eigen casus.

Enkele voorbeelden om duidelijk te maken dat de mogelijkheden zeer verscheiden zijn:

- Stakingen en sociale of beroepsgroepen (ambtenaren, gezondheidswerkers, industriearbeiders, boeren, studenten, scholieren, artsen...)
- Stakingen en de 'vervrouwelijking' van de arbeidsmarkt
- De Algemene Staking als mythe en realiteit
- Alternatieve methoden van actie en conflict (bedrijfsbezettingen, gijzeling, boycot, sit in, wegblokkades...)
- Reacties van werkgevers en overheden (juridisch, stakingsbreking, lock-out, repressie...)
- De context van stakingen (economische crisis, oorlog, hoogconjunctuur, neoliberalisme, economische globalisering, technologische innovaties...)
- Sociale conflicten binnen vakbonden
- Strategieën van vakbonden bij stakingen in multinationale ondernemingen
- De cultuur van stakingen (stakingsliederen, stakingsliteratuur, solidariteitsacties, manifestaties...)
- De theorie en methodologie van het stakingsonderzoek

Eric Vanhaute - *Arbeid en arbeidsrelaties in de Zuidelijke Nederlanden en België, 1500-1900*

Dit project wil een overzicht maken van de diverse soorten arbeid en arbeidsrelaties in de 'Belgische' economische ruimte van 1500 tot 1900. We vragen ons hierbij af:

- hoe was de bevolking samengesteld (aantallen, leeftijden, geslacht)
- waar woonden de mensen (regio's, stad/platteland)
- welk deel van de bevolking was economisch actief, en in welke economische sectoren
- in welke soorten arbeidsrelaties bevonden deze werkende mensen zich (zelfstandige arbeid, loonarbeid, onvrije arbeid etc.)

We voeren dit onderzoek uit aan de hand van vier dwarsdoorsneden: ca 1500, ca 1650, ca 1800, ca 1900

Telkens, per periode, gaan we op zoek naar:

- de bestaande literatuur over de bevolking, economische organisatie, arbeid en werkgelegenheid
- overzichts-informatie over arbeid en arbeidsrelaties in gepubliceerde bronnen

Deze werkgroep is beperkt tot vier studenten. Elke student neemt een dwarsdoorsnede op zich. Deze oefening maakt deel uit van een groot internationaal samenwerkingsproject: *A Global Collaboratory on the History of Labour Relations in the period 1500-2000* (Zie: <http://www.iisg.nl/research/labourcollab/>)

Peter Van Nuffelen - *Religieus geweld en tolerantie in de Oudheid*

Religieuze tolerantie is een van de hoekstenen van de moderne liberale democratie. Recente controverses, onder meer over de rol van de Islam in de Westerse samenleving, tonen aan dat tolerantie niet vanzelfsprekend is en in conflict kan komen met andere wezenskenmerken van een liberale democratie. Deze debatten hebben ook het onderzoek naar religieus geweld en tolerantie in de Oudheid gestimuleerd. In het bijzonder wat betreft de Late Oudheid (300-600 n.Chr.) wordt de vraag gesteld (1) naar het mogelijke fundamentele verband dat bestaat tussen monotheïsme en geweld, en (2) naar de historische condities die geleid hebben tot de nauwe samenwerking tussen de christelijke kerk en de staat, met intolerantie voor andere godsdiensten als gevolg. Maar ook uit de niet-christelijke Oudheid kennen we gevallen van religieus geweld, vaak met ondersteuning door de staat, wat suggereert dat tolerantie geen wezenskenmerk is van de antieke staat. Dit contrast kan ons helpen om de eigenheid van zowel onze moderne democratie als de antieke staat beter te begrijpen.

Mogelijke thema's omvatten: het moderne tolerantiebeprijp en zijn toepasbaarheid op de Oudheid; is er een band tussen monotheïsme en geweld?; Visies op de relatie tussen Christenen en Joden in de (late) Oudheid; Was het Grieks-Romeinse heidendom tolerant?; vervolgingen van Christenen; relaties tussen kerk en staat; Jodendom en Romeinse staat; interpretaties van religieus geweld in de (Late) Oudheid. Hierbij kunnen,

afhankelijk van de eigen interesse, heidense godsdiensten, christelijke ketterijen en schisma's, of het Jodendom centraal staan.

Koen Verboven - *Banketten, drankfestijnen en offermalen: eten en drinken als sociale activiteit in de Grieks-Romeinse cultuur*

Een mens leeft niet van brood alleen, maar het delen van voedsel en drank blijft ook zelden beperkt tot het stillen van honger en dorst. Het (uit)delen van voedsel en drank speelt een centrale rol in hoe menselijke relaties gestructureerd en 'gecultiveerd' worden. Dit geldt (uiteraard) ook voor de Klassieke Oudheid. Van Griekse symposia en offermalen, over Romeinse orgieën en publieke banketten, tot de symbolische en rituele brood & wijn van de Christelijke eucharistie; samen eten en drinken is een vooral een sociale activiteit.

In dit bachelorthema kunnen de zeer diverse aspecten van deze activiteit uitgediept worden. Welke rol speelt de offermaaltijd in de Griekse religie? Welke rol spelen de symposia echt in de Griekse samenleving? Hoe zit het met de aan/afwezigheid van vrouwen (en welke vrouwen?) Waarom geven Romeinse notabelen publieke banketten waarop zij een groot deel van de burgerbevolking uitnodigen? En wat met 'recepties', met *crustulum et mulsum* – 'koekjes en zoete wijn'? Hoe zit het echt met die orgieën waar sommige Keizers nog altijd zo beroemd om zijn? En wat met het entertainment op deze fuifjes: acrobaten, danseressen en zangers liever eerder een begeesterende voorlezing uit Vergilius *Aeneis* of misschien toch liever iets van Catullus of Martialis of Ovidius *Ars Amatoria*? Hoe zit het met kroegen en taveernes? Of toch liever samen thuis aan tafel met het hele gezin?

René Vermeir – Binnen het brede onderzoeksveld van de politieke en institutionele geschiedenis van de vroegmoderne tijd, kunnen studenten zich voor hun bachelorpaper concentreren op een concreet thema, waarrond een literatuuronderzoek wordt opgezet, een vraagstelling wordt ontwikkeld en een bronnenprospectie gebeurt. In de loop van het academiejaar krijgen alle deelnemers aan de groep de kans om tijdens regelmatige bijeenkomsten, de voortgang van hun werkzaamheden te presenteren. De bachelorpaper kan in de master verder worden uitgewerkt tot een eindverhandeling.

Thema internationale betrekkingen

- Het *corps diplomatique* van Karel V
- De anglo-Habsburgse betrekkingen onder Karel V
- Het buitenlands beleid van de aartshertogen (ambassades in Londen en Parijs)
- De Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden in de aanloop naar en tijdens het Twaalfjarig Bestand (casus Cornelis de Hooghe)
- De Zuidelijke Nederlanden en de Republiek na 1648 (Spaanse ambassade in Den Haag)
- Politieke vluchtelingen in de Habsburgse Nederlanden, 17e eeuw

Thema religie en staat

- Filips van Marnix van Sint-Aldegonde en de Opstand
- Franse Hugenoten in de Republiek (casus Staats-Vlaanderen)
- De politieke rol van, bisschop Antoon Triest en aartsbisschop Jacques Boonen (17e eeuw)
- Politieke implicaties van deviant gedrag van vooraanstaande clerici, casus Servaas de Quinckere, bisschop van Brugge (1630-1639)

Thema de rol en de werking van instellingen in (voor) de Habsburgse Nederlanden

- De Hoge Raad voor de Nederlanden te Madrid (tweede helft 17e eeuw)
- De Hoge Raad voor de Nederlanden te Wenen (eerste helft 18e eeuw)
- De werking van de Jointe voor Beden en Bestuurszaken (tweede helft 18de eeuw)
- Rechtspraak voor hovelingen (de Hofrechtbank en de Provoost-Generaal van het Hof)

- Het politieke gewicht van de Staten van Vlaanderen
- Studie van ambtenarendynastieën, vb. familie de Verreycken
- De ontvangers-generaal van de beden in het graafschap Vlaanderen
- Een studie van een hoofd-voorzitter van de Geheime Raad, bv. Maes of Hovynes
- Regionale institutionele geschiedenis, bv. het Land van Waas en het Land van Dendermonde
- Criminele rechtspraak voor de Raad van Vlaanderen en de Grote Raad van Mechelen
- Wetgeving in de 17e eeuw

Thema (Zuid-)Nederlanders in Castilië en Aragon

- Nederlanders in het Madrileense hof, tweede helft 16e en 17e eeuw
- Handelsgemeenschappen in Sevilla, Cádiz, Valencia, Bilbao, Barcelona, Cartagena ...
- Nederlanders in Granada, Toledo en Valladolid

Thema Castilianen en Aragonezen in de Zuidelijke Nederlanden

- De familie Sánchez de Castro y Toledo (regio Dendermonde-Berlare)
- De familie Coloma (regio Bornem)
- De Castiliaanse Natie in Brugge in de 16e eeuw

Arjan Zuiderhoek - *De post-Klassieke polis: Griekse steden in het Romeinse Rijk*

‘Zonder Romeins bestuur verkiezen wij niet te leven!’ Aldus besloten de burgers van de Griekse stad Aphrodisias in Carië, Klein-Azië, in 88 v.C. (zie J. Reynolds, *Aphrodisias & Rome* (1982), doc. 2). Toen vanaf de tweede eeuw v.C. Romeinse legers het oostelijke Middellandse Zeegebied veroverden, kwamen de talloze Griekse steden die voorheen deel uit hadden gemaakt van de Hellenistische monarchieën onder Romeins bewind. In feite begon daarmee een nieuwe hoogtijperiode voor de Griekse polis en de Griekse cultuur in bredere zin. Gedurende de Romeinse Keizertijd waren er meer Griekse steden dan ooit tevoren, en vele daarvan waren groter en architectonisch en infrastructureel indrukwekkender dan Griekse poleis ooit waren geweest. Meer en meer ontwikkelde het Griekse oosten, en met name Klein-Azië, zich tot het culturele zwaartepunt van het Romeinse Rijk. Het Grieks werd de lingua franca van de oostelijke cultuur, en Klassiek Griekse vormen en stijlelementen herleefden in literatuur, retorica, architectuur en beeldhouwkunst. De traditionele sociale en politieke instituties van de Griekse polis (raad, volksvergadering) functioneerden onverdroten, de gymnasium- en festivalcultuur onderging een ware renaissance en de Griekse epigrafiek bloeide als nooit tevoren. Tegelijkertijd echter ontwikkelden met name de Griekse steden in Klein-Azië zich tot bloeiende centra van de Romeinse keizercultus, drong het Romeins recht meer en meer door in de oostelijke provincies, incorporeerden de steden Romeinse constitutionele elementen in hun politieke organisatie, drongen Romeinse stijlkenmerken door in de oostelijke beeldhouwkunst en architectuur en vormden Griekse theaters steeds vaker het toneel van Romeinse gladiatorengevechten. Steeds vaker komt derhalve in modern onderzoek de vraag naar voren of het traditionele beeld van een sterk ‘geromaniseerd’ Romeins westen versus een grotendeels Grieks gebleven oosten nog wel voldoet. Nog afgezien van de controverses rond een begrip als ‘romanisering’ (top-down of bottom-up? Een bewuste politiek of een ongestuurd proces van acculturatie?), kan men de vraag stellen hoe Grieks, Romeins, of Grieks-Romeins het oosten eigenlijk was. Hoe zat het met de acceptatie van de Romeinse overheersing onder de oostelijke politieke en culturele elites, en onder de gewone bevolking? Was er verzet, en welke vorm(en) nam dit dan aan? Waarom drongen Romeinse invloeden door in sommige levenssferen maar niet in andere, en op wiens initiatief? In hoeverre was er sprake van een duidelijke economische exploitatie van de (rijke) oostelijke provincies vanuit het imperiale centrum? En als het waar is dat de provinciale stedelijke politiek onder Romeinse invloed steeds oligarchischer werd, hoe verklaren we dan het voortbestaan en, blijkens de bronnen, actief functioneren van volksvergaderingen tot ver in de derde eeuw n.C.?